

**HALOR
KA BUROM BA LA JAH
BYNTA I**

M.B.Jyrwa

1998

HALOR
KA BUROM BA LA JAH
BYNTA - I

M.B. JYRWA

Sien shon ba nyngkong
1998

KI LYNNONG

	sla
Ka Jingkynthoh	i - v
Shikyntien na ka Nongthoh	vi - vii
I Jingkynthoh Lyngkot	viii
1. Ka Epik	1 - 7
2. Ka Jingkyrpad	8 - 18
3. Ka Phang Pdeng	19 - 29
4. Ka Plot/Ka Shynrong jong ka Poim	30 - 34
5. Ka Jinglangdong ki Jingjia	35 - 52
6. U Jom	53 - 72
7. Ka Burom Ba La Jah : ka Allegory	73 - 94
8. Ka Ri Myngkoi : Ka Geography	95 - 107

(i)

Ka Jingkynthoh

Ka jingkyntoh lyngkot halor ka kot thymmai I Prof. H. Warmphaign Sten kaba la jer **La Dkut Sohpet**. Ka **La Dkut Sohpet** (1996) ka dei **Ka Burom Ba La Jah**, **Kitab 4 & 5**.

Nyngkong eh nga pynpaw ia, ka jingkmn kaba khrow haba la ong ia nga da u nongthoh ban kren ei ei halor jong kane ka kot **La Dkut Sohpet** (1996) ha kane ka sngi ha kaba yn pyllait paitbah ia ka. Nga shim ia kane kum ka kabu kaba don burom ban kren ei ei halor ka jingtrei kaba nga ha lade hi nga da khein kor eh.

Ha ka shuti lyiur (July 1996) haba kane ka **La Dkut Sohpet** ka dang ha Press, nga la ioh lad ban pule bniah ia ka na ka copy ba la shu type, ryngkat bad I Professor Sten hi bad dei halor kane hi ba ngan kren ei ei mynta.

Kaba ngan kyntoh hangne kan long tang katto katne ki mat kiba kham kongsan. Ia ka jingpule bniah halor jong ka nga ieh ha ki rang bad thei pule. Ia mynta hi dang don tang iwei iba la pynshong ia la ka jingwad bniah halor kane ka kot **Ka Burom Ba La Jah** ha ka kyrdan Ph.D.

Ka phang pdeng jong **Ka Burom Ba La Jah** ka long: "Kumno ki hap haduh katne ba man Ha ri jong nga! ...

"... kumno ki liat

ki hap: da buit thymmai ne mon sngewbha?"

U nongthoh lyngba **Ka Burom Ba La Jah** bad khamtam mynta ha kane ka kot **La Dkut Sohpet** u la pyrshang ban thir ban tai lyngba ki nia ki jutang khnang ban pynioh ha ngi ia ka jubab ia katei ka jingkylli haneng. Ka jubab ba u myllung u la ai kam shym la shu long ka nia madan ne ka nia khar ei, hynrei ka long kaba la pynshong nia halor ki khanatang ba u hi u la lum, ka jingtip ia kiei kiei baroh ha

(ii)

sawdong jong u la ka long na ka jingpule ne ki jingjia kiba ma u hi u la iakynduh. Ka jingpyrkhat bad ka bor pynshongnia kaba u myllung u don, ka la pynlah ia u ban tei ia une u mot jubab bym pat ju don ha ka history ka thoh ka tar Khasi. Kane kam dei ka jingpynroh, hynrei ka dei ka jingshisha ba ym pat don kawei pat ka jingtrei ka ban kham khraw ia kane na ka liang ka jingjrang, ka phang pdeng bad ki jingjia baroh. Une u mot ba jrang tam ha ka litereshor Khasi, (kata ha ka poitri), u don shisha tang kawei ka phang pdeng, hynrei la pynlong ia u da ki met khleh ba bun jait kiba la mih kumba la ong hi u nongthoh na ki jingthoh jong kiwei pat kum u Rabon, Homi, Soso bad On: Kine ki ieh ha ngi ki longdien ka syrngiew ban rieh tngen katto katne. Ki met khleh ki mih ruh na ka *Aeneid* u Virgil, *Divine Comedy* u Dante, *Paradise Lost* u Milton, Aristotle's *Poetics* ban jer tang khyndiat; na ka saifi pyrthei ha Ri Khasi Jaiñtia (Meghalaya) khamtam ha ka por ba dang ieng rasong ka APHLC bad hadien ruh, ha ka rukom im ki briew kumba ka paw ha ki kyrdan ba pher jong ka imlang sahang, na ka Bible bad na ki jingrwai Khasi Hymn Book ka Balang Presbyterian. Lada yn shim ia kane ka jingtrei baroh kawei kum ka jaiñ lah ban ong ba ki ksai pyngkiang te ki bun palat la ha ki rong ne dur jong ki, bad kane lehse kan long kawei ka dong na kaba lah ban wad bniah halor jong ka.

Ka Burom Ba La Jah ka dei ka drama shaphang u briew ha kaba u briew u paw kum u jingthaw ba shida ha khmat u nongshun u Blei, kata u Jom, uba haba um lah ia u Blei u trei ia u jingthaw jong u. Ka jingiaid ka phang ka dawa ba u briew u dei ban don kham shadien ha ki jingjia. Ha ki Kitab 1-3 lei lei, la shu iohi ia u briew tang ngut nget. Dei ia ki ksuid bad ka buit trei kam jong ki hapoh ka jingialam u Jom bad Ren ba ngi kham iohi. Dei tad haduh ha ka **La Dkut Sohpet** ba ngi iohi ia u briew ha ka dur ki 14 ngut, kata (7 kynthei, 7 shyrnang) bad ngi sa iohi bha ruh kumno kine ki la shah thok da kaba suk ha u Spai kum u ngap bad u Jom kum u moina. I Prof H.W. Sten kum u *conscious artist*, i la iohi lypa ba u briew uba shah jop kumta, um lah ban long u tyngshop pdeng jong ka poim kaba kum kane bad dei

(iii)

namarkata hi ruh ba u Jom Rekha ia uba ngi lah ban ong ba u long ka pdeng duh jong ka buit thaw tyngshop u la shim ia kane ka jaka. U briew ba shida u la shah shet shukor ha ki buit phnieng u Spai (ngap) namar ba u briew hi u la mon ban shah shkor ia ki nia pynbieit, ki nia ba sngew shongnia shisha, bad haba u briew u la sngewdei ia kita ki nia, da la ki kti hi u pom pynkhylllem ia ka jingkieng Sohpetbneng. Kane ka jubab ba la ai da u myllung ka iasyriem shibun eh ia ka jubab ba la pynpaw ha ka Bible: ka jingpynshoi u bseiñ ia ka Im da ki nia ba sngew shongnia. Kane ka kdew ia kaba kham jylliew ka jingpyrkhat bad kata ka long ba ka jinghap ha kano kano ka apot ka ju sdang borabor na ka jingiakren ba ha lade hi da ar ki jinglong kiba don ha u briew, ban ngeit bad leh ia ki jingai jingmut thymmai ne ban snoh beit tang ha kaba rim. Kane ka long kata kaba ha ka psychology ki ong ka *rationalization*.

Ka jingmih ba pait pnat nangne ka long ka jingkylli: hato u briew un ym hap, lada um shym la ia kren bad u ngap ne moina? Ka **La Dkut Sohpet** kam shym kren ia kane, namar ka jingsdang jong ka kam long shuh ha ka lada hynrei ha kaba la long la jia ryngkat bad ki jingioh pateng nangta.

Ka Burom Ba La Jah kynthup ia ka **La Dkut Sohpet** ka long ba la thoh ha ka Blank Verse. bad la wanrah ia ka rhythm da ka *syllabic rhythm* kaba 10 kyntien. Ka Blank Verse hi kam don ka jingtara ki laiñ hynrei ha kane ka poim, u nongthoh H. Warmphaign Sten u la lah ban wanrah da ki spah ki laiñ kiba ka tara ka long hapoh jong ki hi.

e.g. Ym slem ban sngew ba jlew ki ksew V:142

Kumta iu briew ka pynma her bun i

Ba rieh ka Sngi, um shai ba rieh u Bnai,

Ba rieh ki khlor; kat shaba tur u ur. (V:184-186)

Ki buit pyndonkam ia ki sur sawa kum Assonance, Alliteration, Consonance, ki buit batai simile bad metaphor ki long ia kiba ia pyndonkam pahuh bha. Nangta don ka jingbuh beit ia ki jingjia ha

(iv)

ka rukom ba beit beit ne ba mar khongpong. Kine ki dawa ka jingwad ba kham bniah ia kane ka poim. Khnang ban iohi ia ka style jong une u nongthoh lehse kan iarap lada yn ia nujor ia kane bad kiwei pat ki style kum ka Grand Style u Milton. Haba ngin wad bniah lehse ngin shem ba ka style kan long pynban Anti Miltonic Grand Style. Ka shong ha ki nongwad bniah ban leh ia kane.

Ryngkat bad kaba peit bniah ia ka Style ha ka liang ka jingpyndonkam ia ki kyntien (diction) lah ruh ban pyrkhāt ba kam long kaba bakla lada yn tyrva ba dei ban don ka jingpynkylla ia kane sha ka English khnang ba kiwei ruh kin tip shaphang ka jingnangsan ka Poitri Khasi. Hynrei ka kam kam long kaba suk. Ki kyntien khamtam ki adverbs ba la pyndonkam kylluid bha kim long kiba suk ban pynkylla. *

e.g. **Beb** beb.shyntur u Jom ka khih;

Khriaw khriaw ki riew ki tmain da speh diengkhied.

Dei namar kane ka daw, I Prof. H.W. Sten I la kdew lypa ha nga ha ka 9.8.96 ba lada dei ban translate ia kane, u nongpynkylla un hap rieh tngen kham bun ha ka shatri ka jingmut (semantics) khamtam ban ia da kumwei.

Ka Shynrong (Structure)

Ka **La Dkut Sohpet** ka long ka jingpynwan dong ia ka jingtei ba kaba la ieh shipor tang shiteng shilliang ha **Ka Burom Ba La Jah Kitab 1 - 3**. Ia kane ka jinglangdong ki jingjia lah ban ioh shai kdar lyngba ki kyntien sdang jong ka Kitab I, bad kyntien kut Kitab 5 kumne:

Bu Briew u thew pyrshah hukum u Blei,

U khet jingkieng ha kliar u Sohpetbneng.

U kwah phetrich na khmat ba iai thaba

Ba dap jingieit nylla ia la jingthaw; (I:1-4)

Haba burom ka jah, ka jah, ka jah

Kumta burom u briew bad Jom ka jah

(v)

Nongjop lano un paw? Bynriew u ap. (5:506-508)

Namar ba u myllung u dei u *conscious artist*, ki jingjia baroh ki hap bha sbok sbok ha la i jong i *jong* i jaka, bad haba lum lang ia ki baroh lah ban kren shai ba ka **La Dkut Sohpet** ka pyndap pura ia ka jylli ki jingjia. Lada yn peit ia ki jingjia kum kiba hap ha ka **blue print** ka jingpyrkhat u nongthoh yn shem ba ym shym don wat kawei ruh na ki ka ban noh kyrweng khlem da syndong lang khop.

Ka jingpyndap ba pura jong ka **La Dkut Sohpet** ia **Ka Burom Ba La Jah** ka long ruh na ka liang ba mynta la pynpaw shai kdar ka burom jongno kata kaba la jah. Baroh shikatta ki jingkylli ki la mih kum: Kaei ka jingmut jong kane ka poim ba khraw? Mano ba jah burom? Don kiba pyrkhāt ba kane ka dei ka translation ba mih na ka **Paradise Lost**. Hynrei kane ka jingpynlang ba thymmai sha **Ka Burom Ba La Jah** ka iathuh shai ka jongno bad kumno ka burom ka la jah. Ka burom u briew ka la shu jah syndet na u tang shu mar ia mynjur ban khet ia ka Tang nub Tang Jri. Ka jah syndet namar u briew (baroh 14 ngut) u dei u tyngshop rit, hynrei ka jong u Jom u tyngshop pdeng te ka jah khyndiat pa khyndiat. Ka long kaba sngewtynnad ban bud dien kumno u myllung u la pynmih bluit ia u syiem ka krem. (Ka krem ka jaka rieh uba shah jop). Haba u la mih, u la iaied leh kyrtong bha ia lade, hynrei wat une hi u la shem ba u briew ha kaba kut um donkam shuh ia u, bad kumta u la rai ban leit phai sha la ka krem maw kum u ba la jah burom.

Khublei,

'Ha Sharing Cottage'

Lumbhalang, Nongthymmai,

Shillong - 793014

M.B. JYRWA

11. Sept. 1996

(vi)

SHIKYNTIEN NA KA NONGTHOH

Ka Burom Ba la Jah da u H. Warmphaign Sten kam long ka poim kaba suk ban sngewthuh lut. Ha kane, u nongthoh u la thaiñ ni bha ia ki jingpyrkhat kiba u la lum la lang lyngba ka jingpule bad jinghikai jong u bad lyngba ki jingiashem jingiakynduh ba bun jait ha ka jingim. Ka jingtip bad jingsngewthuh bha jong u ia ka pyrkhat Khasi, ka jinglah jong u ban lum lang ia kine baroh ha ka shlem mutdur jong u ka la pynlah ia u ban ai ha ngi ia kane ka thylleng epik ba nyngkong eh ha ka histori ka literashor Khasi.

Ka Burom Ba la Jah ka kynthup ym tang ia ki jingpyrkhat jingpuson, hynrei ia ka buit thaw poitri ruh. U H. Warmphaign Sten uba dei u nonghikai, u kwah ba ki jingnoh synniang jong u kin long ki nongmuna ia ki longdien jong u. U pynpaw ia kane lyngba ka buit thaw tyngshop, ka plot, ka jinglangdong ki jingjia. U ngeit ba ka literashor ka kren ia ka jingim, namarkata lyngba kane ka poim u wad ban pyndeia ia ki jingjia bad ka jingim ha ri Khasi. Ka poim kam dei ka jingjia tang shaphang ki ksuid bad kita ki brieve ba nyngkong eh, hynrei ka don ka jingkdew ia ki bynta bapher bapher kiba long ba jia ha ka ri hi. Ka poim ka dei namarkata ka allegory.

Nga pynpaw ka jingsngewnguh kaba khraw ia I Prof. H.W. Sten ba la khlad noh na ngi. I bym shym la tyngkai ka por bad ka bor ban iarap ia nga ban sngewthuh ia katto katne ki bynta kiba kham jwat ha ka poim. I la kyntu ia nga ban buh ha ka dur ka kot ia baroh ki notes kiba nga la thoh hadien ka jingpule bniah ia ka poim. Nga sngewbynnud ba I Babu (kumba ngi ju khot sngewtynnad ia I) im don shuh bad ngi. Lada ka la long da kumwei, ma I hi in jin da la ai ka jingkynthoh halor kane ka jingkynthoh jong nga halor **Ka Burom Ba La Jah**.

Ka jingsngewnguh kaba khraw ka leit sha I Prof. I.M. Simon

(vii)

iba la sngewbha ban pyllait por khnang ban pule ia ka Manuscript bad ban ai ka jingkynthoh halor kane ka jingthoh jong nga.

Ki la don lypa ar tylli ki jingthoh halor kane ka poim. Kawei ka long ka jong u nongthoh hi kaba u la kynthup ha U Prew (1987); kawei pat kaba la thoh da u Mawrang S. Kharsyntiew (1984) kaba u la ai kyrteng Ki Khyndai Jylla. Kine ki jingthoh ki long tang halor ka Kitab I bad Kitab II. **Ka Burom Ba La Jah** mynta ka don haduh ka Kitab V. **Ka La Dkut Sohpet** ka dei ka Kitab IV bad V (1996). Ki lynnong kiba don ha kane ka kot ki ktah ia baroh san tylli ki kitab, hynrei ki long tang khyndiat eh haba ia nujor bad shibun kiei kiei kiba dei ban kren ha ka jingiadei bad ka poim.

Ha kane ka kot, ki nongpule lehse kin sngewppher kumno re ba ym shym la kdew sha I Prof. H. Warmphaign Sten (ba la khlad noh) kum u Myllung hynrei kum u Nongthoh. Ka daw ka long ba u Nongthoh hi um shym la sngewbha satia ba yn khot ia u u Myllung. U Nongthoh u la da kren shai ba um long u Nongrwai, hynrei tang u nongthoh shi beit.

Ki kritik kin sa nang mih ki ban nang thoh bun kiei kiei halor kane ka poim. Kane ka kot kaba nga thoh mynta ka long tang uwei u mawjam sha ka jingialeh ban sngewthuh ia ka. Lada ki ban pule ia ka kin myntoi katto katne bad kan pynkhih ia ki ban wad shuh shuh bad tih kham jylliew halor jong ka, kata kan pynhun ia nga.

'Ha Sharing Cottage'
Lumbhalang, Nongthymmai,
Shillong - 793014.

M.B. Jyrwa

November 4, 1997.

(viii)

Mawlai - Umjaiur

Shillong 793008

14th January, 1998

I Jingkynthoh Lyngkot

Nga sngew kmen shibun haba nga la ioh ban peit ia ka jingthoh i Dr. M.B. Jyrwa (Kong Mum) **Halor Ka Burom Ba La Jah**, ka jingthoh jong i Dr. H.W. Sten (ba la khlad).

Nga la ithuh ia i Kong Mum la slem, bad nga la tip shaphang jong i kum ka Nonghikai la kham slem shuh shuh. Nga tip shaphang ka jingbniah jong i haba i thoh ia kiei kiei, bad kam shym la pynlyngngoh ia nga haba nga la iohi haduh katno i la lah ban thir ia ki bynta kiba ki nongpule ki donkam ban tip, ba ki lah ban sngewthuh kham bha shaphang ka ryngeng u Nongthoh kum u Nongthoh. I la leh ia kaei kaei kaba dei ban iaroh.

Nga ngeit u Keats un ym bat eh lada ngan shim kylliang khyndiat khyngoit na kaba u la thoh 180 snem tam mynshuwa: ha ka Sonnet jong u "On First Looking Into Chapman's Homer" u la iathuh kumno ba u la kham sngewthuh kham bha shaphang u Homer da kaba pule ia ki jingpynkylla jong u sha ka Ktien Phareng ia ki epic u Homer. Nga ruh nga sngew ba kaba kum kane ka jingsngew ka la rung ha nga haba nga la pule ia ka jingthoh i Kong Mum halor ka epic i Bah Sten: nga sngew ba nga la lah ban sngewthuh kham bha shuh shuh shaphang i Bah Sten lyngba kane ka *Critique* jong i. Khublei shibun, Kong Mum !

Nga kyrmen ba i Dr. Mrs. Jyrwa in dang pyndonkam ia la u khulom na ka bynta ka jingmyntoi ki Nongpule.

Ivan M. Simon

LYNNONG - 3

Ka Phang Pdeng

Kat kum ka dustur thoh epik, u H. Warmphaign Sten u la wan rah ia ka phang pdeng tang shu dep ka jingkyrpad. Lada yn peit bniah yn iohi ba don ar tylli ki phang pdeng kiba u nongthoh u buh ha khmat jong u ha ki laiñ I: 32-50. Kaba nyngkong ka dei ka phang pdeng ka Jingsiewspah kaba u la buh kum ka jingkylli: Balei u Blei Trai Nongbuh Nongthaw u kwah ban pyllait pat iu briew bla hap mynwei, ban pynioh pat ha u ka lad ban shong suk shong saiñ sa shi sien pat ha ñng jong u (Blei)? Ka phang pdeng kaba ar ruh ka dei ka jingkylli: Kumno ki hap kita ki Thawlang Iawbei, haño ki hap ba ki mon ban hap ne ki shu liat ha buit phon jongno re? U nongthoh u la jied ia ka phang kaba ar. Namarkata u thoh:

Iathuh nyngkong nyngshap kumno ki liat

Ki hap: da buit thymmai ne mon sngewbha?

(I: 47-8)

Kine ar ki phang pdeng ki ia thaiñ kawei bad kawei. Ki long ka 'shrah baiar' bad ka 'lyngkha seisoh' na ka bynta kiwei pat ki ban pyrshang ia id lem na kane ka lynti thoh epik. Kine baroh ar ki don ka tyllong jong ki ha ki khanatang ba don sawdong ka ri. Ki khana shaphang u Syiar Khraw Jutang, ka Krem Lamet ka Krem Latang, u Masi bad ka Tyngab ki pharshi ia ka phang pdeng kaba nyngkong; katba kito kiba shaphang ka Diengiei, ka jingkheth noh ia ka Jingkieng Sohpetbneng, u Klew bad ka Kper Tyrso, ka Iew Luri Lura etc., ki pharshi shaphang ka pap ka sang kaba la rung bad trei ha u khun bynriew. Ka pap ka sang, katba lah ban sngewthuh, kata, kat kum ka pyrkhath Khasi ka la wan mih wan paw nyngkong ha kata ka por ba u briew kumno re kumno u la rai ban khet noh ia ka jingkieng ha kliar u Sohpetbneng. Balei u leh kumta ka long ka jingkylli kaba u nongthoh u kylli ha **Ka Burom Ba La Jah**.

U Dr. H. Lyngdoh u jubab ia katei ka jingkylli da kaba ong ba uwei napdeng kita ki Hynniew Trep u la pom ia ka jingkieng na ka daw ba ka la don ha u ka jingbymlah shah ia U Blei ba u long U Trai bad Nongpynlong bad Syiem halor jong ki baroh. (Lyngdoh '1937, 1990. 3).

U H. Elias pat u ong ba ki Hynniew Trep ki la rai da ka dorbar pyllun ban khet noh ia ka Diengiei kaba don ha kliar u Sohpetbneng kum ka dak ka jingiateh kular hapdeng U Blei bad u brierw namar ba ki la ngeit ia ka jingkren pnah thylleij u lakjakor Khyndai Niamra uba la batai ba ka jingsan jong ka Diengiei kan sa tap lup ia ka pyrthei baroh bad kumta yn ym long shuh ka rep ka riang. kumta kin sa duh bam duh sa (Elias 1965:3).

U H. Warmphaign Sten lyngba **Ka Burom Ba La Jah** u la jubab ym tang kat kum ki khanapateng lymne da kaba shanniah tylli tang ha ki. Lada ka la long tang katta **Ka Burom Ba La Jah** kam don hok ban ioh ia ka nam epik; u nongthoh un ym da la pher na kiwei pat ki nongthoh kiba la pyrshang jubab ia katei ka jingkylli. Kaei kaba une u nongthoh u la leh ka long ba u la lah ban shim ia ki khanatang tang kum ki lyntang kynthih sha ka ban tai ban lap ia ka daw balei ka longbrierw manbrierw ha ri Khasi kyrpang bad lehse ha ka pyrthei baroh kawei ka long kumba ka long mynta. Haba pynphai bha ia ka jingkylli: Kumno ki hap? ngi iohi ba ka iasnoh thikna bad ka jinglong jingim kaba u nongthoh u iohi. U nongthoh u peit pyrman na kliar u lum Peitthuh bad u iohi ba ka jingim ki brierw ha ri Khasi ka i la kum ka sung ba her her. Balei ka long kumta? Ka jubab ka long ba kine baroh ki mih na kata ka 'jinghap' kaba nyngkong. U nongthoh u la tip ia ka daw jong ka jinghiar ka longbrierw manbrierw ha ri Khasi. U Soso Tham u kdew ha 'U Lyoh' bad 'U Rngiew' kumno u ksuid u khrei u trei ban pynkhongpong lut ia ka jingtip brierw tip blei u khun Khasi. Kane ka daw ka long kaba ngi kum ka jaitbynrierw ngi pdiang paidbah. Te u H. Warmphaign Sten u don aiu shuh kaba thymmai ban tyrwa ha ki nongpule?

U nongthoh um shym wad ia ka daw, hynrei ia ka bor kaba la long ka daw. Kumba la kdew sha khmat, u nongthoh u wad ban sngewthuh kumno uta u nongpynshoi pynshad u la leh; u la ong aiu eh kat haduh ba u brierw u ngat ha ka shrip ba rich jong u (Jom).

Ha ka jingiohi jong u don ar ki bor kiba trei ha ka jingim brierw.

- (i) Ka bor na ka liang Blei kaba isynei ia u brierw, kaba kwah ban pyllait ia u na ka pang bad duk.

U Blei nangtei u i synei bu dei
Nongthaw ba khraw ia doh, ia dieng, ia maw,

...
U Blei u rai ban bthah du mrad;

...
Ban ong: "Ba kin im slem to bthah kin shet
Shi shier mynstep, shi shier mynmiet."

(V: 237, 240-4)

- (ii) Ka bor na ka liang ksuid kaba kyrñiom iu brierw pateng la pateng bynrierw ha ka Duk, Pang, Jynjar, Sngewsih; Khuslai bad Jingiap.

Ba kane ka bor ksuid ka la lah ban pynlong ia ka pyrthei kumba ka long mynta ka mut shai kdar ba kam dei ka bor kaba kai. Kat ban pynngeit ia ki Thawlang Iawbei nyngkong ba ka kham bha ha khyndew ban ia ha bneng, kat ban pynkyllut ia ki shkor jong ki ban nym sngap shuh ia ki khubor ba U Blei u ai lyngba ka jingkyrhuu u Pyrthat, kat ban pynbieit pynmatlah ia ki ban nym sngewthuh shuh la ka khubor ba ai u Masi ka dei ka khubor pyrdet, kat ban nym pei phang shuh tip ki mane Blei ne ki mane ksuid lyngba ka shat ka khan jong ki - uba la lah ban pynthame ia ki katne um dei ka bor kaba rit.

Ban sngewthuh ia kane ka bor, ban iathuh paidbah shaphang

kane u nongthoh u ngam sha ki thwei ka jingpuson bad u saiñdur ia ki ha ka shlem ka jingpyrkhat bad jingmutdur, u da kynton shibun u rnga ding ba rhem bu la lum da kaba sngap ia ki khanatang. khanapateng, khanaparom, da kaba pule bha ia ka Bible bad ia ki jingthoh da kito kiba la leit noh ha shuwa jong u, ne kiba kham hadien ruh, da kaba peit thuh ia ki jingjia sawdong jong u. ia ki jingshem ba ma u hi u shem, mad, iohi bad iohsngew. Dei namar ba ia kine baroh la thaiñ lang ba sa mih ka epik ba nyngkong eh ha ka litershor Khasi bad ba u sa ioh ka *poetic theory* kaba kumba la kdew ha ka Jingkyrpad.

U nongthoh u pynpaw pyrthei ia kane ka bor ksuid lyngba ki ktien kiba kdew ia ki kam bad jingthew jong ki tyngshop-puron uba kongsan eh dei u Jom Rekha. Ha krung jong u don u Ren, u Spai, ka Pap, ka Iap, u Leit Paidbah; sa ha sawdong jong u don ki hajar ki ksuid kynthei bad shynrang kiba da jer kyrteng kito. ki bym shym jer kyrteng kito. Kine ki ieng ha ka jinglakloi ban leh katba hukum u Jom. Ka jingryntih jong ki ka long la kum ki shipai hi; tang shu ai dak tiak kano kano ka kam ka lah long. U Jom bad la ki nongbud ki iaishah ha ka jingialeh. Ki khangdong bad khylliap nia kat haduh ba u Kñi Rangbah um nang shuh ban ong da kumwei pat. sa ba u Kñi Rangbah uba shida, um nang hi ban tharai sniew iu Spai bad Jom. Ka don ka jingthrang ba jylliew ha ka dohnud u Jom ban ialeh pyrshah ia U Blei da kaba pynkhongpong ia ki jingthaw jong u. U Jom um shym kheifñ ba ka long kaba bit ia u ban leit sha ki jingthaw phylla khlem khreh, khlem shipai, khlem tiar, khlem buit. U nongthoh u iathuh ba u Jom um shym khyllip ka khmat jong u na ka thong kaba u la buh na ka bynta ia lade kumne:

Ia nga jingthaw phylla un nguh shi rta
(I: 427)

Ban pynkot sha ka thong, u la phah sorbe ia ka wan ka leit, ka trei ka ktah u briew. U Spai u la lap ba kita ki jingthaw phylla ki long kita shida. U la rai ban trei nangta naba u sngewthuh biang biang ba

ka jingshida jong ki ka dei ka Achilles' heel lane ka juti pei u Achilles. U Jom u la jop nyngkong da ka jingai jingmut u Leit Paidbah.

Hynrei nyngkong

Nyngshap ngin wad ka lad bun sah hangne

Un roi un pa haduh bym ngiam, jaka

(III: 695-7)

Ynda u briew um leit shuh sha bneng, namar ia ka jingkieng Sohpetbneng la khet noh, u Jom bad la ki paid ksuid kin sa nang trei ia la ki kamram kat haduh ba u briew un ym lah khie khlieh shuh.

Ka bor u Jom ka ia tyngkhuh borabor bad ka bor U Blei. U Jom um lah shah ia U Blei; um lah shah ban iohsngew ban don ba khot ia ka kyrteng U Blei. Ha ka jingiohi u nongthoh, don kiba pyrkhat ba kaba khot kyrpad ia U Blei ka long ka dak ka jingtlot, ba kaba trei minot pat ka dei ka jinglong kaba na U Blei hi. U Jom u skuiñ ban kem im kat ia kiba trei minot bad khot ia ka kyrteng U Blei. Kane ka long namar ka jingshun jong u ia U Blei, bad ka jingwad kput jong u. Ka dohnud u Jom ka ing da ka jingkwah ban ioh ia ka kyrdan U Blei: hynrei wat haba u duh u sngewthuh shai ba kaba ha bneng kum u Lucifer ka kham bha ban ia kaba ha Nurok ka Ksew. Dei namar kane ka jingsngew ba u sa iam ha Jylla Madan Ithiang. Imat u Jom u babe ba u la duh ia ka bneng. U Jom u tieng ia U Blei, namarkata u ong

“Ngam kwah ban i bu dom u Blei ia nga”

(III: 539)

U Kñi Rangbah haba u iathuh shaphang u Blei u ong

U Blei u shun iu Jom u nongpynkhih

Pyntha ka bneng

(IV: 210-1)

U pynpaw ba u Blei um sngewbha ia u Jom, bad um mon ban iohi ba ka pap ka roi bad jop thiaw iu khun bynriew.

Ha **Ka Burom Ba La Jah** ha kaba shi sien peit i kum ka phawar kaba tang shaphang ki ksuid bad ka pyrthei jong ki, ym shym la ieh khlem pynpaw sa bad ia ka bor U Blei ruh. Ka long kaba shisha ba u briew u tiaw pyrshah hukum U Blei (I:1), kata kaba u ngeit ban shet ja ym kumba la bthah U Blei hynrei kumba la pynpyrdet ia kata da u Jom Tyngap ha shkor u Masi. Ka long ruh kaba shisha ba u la ngat ha ka Duk, ka Pang, ka Jynjar, Sngewsih, Khuslai bad Jingiap hynrei ka long kaba shisha ba U Blei u aisah U Blei. Ka khmat jong u ka aisah kaba

thaba

Ba dap jingieit nylla ia la jingthaw;

(I: 3-4)

Ka khmat jong u ruh ka dap da ka jingsynei (V: 237). Kine ki jinglong ba ieit bad ba isynei ki la pynlong ia katto katne ki 'riewsnepdieng' kata ki tymmen, ban khmied sha suiñ naba

hir hir ki thrang

Ia khmat u Blei ban i.

(V: 56-7)

La iathuh shuh shuh shaphang ki riewsnepdieng kumne

"Kumta Kynrad ki thung bad jri bad nub
Ban ioh kiew biang ban sngap ka sur ba syiang.

... Imat ki ang ban thung
Jingkieng thymmai ..."

(V: 73-4, 76-7)

Ba don kum kine ki briew, U Blei u la mon ban pynpaw pat ia lade; kumta lyngba ki jingphohsniew u ai ha ki ka kñia ka khriam, ka

niam ka rukom.

Ka kñia ka khriam

Bynriew u tip na jingphohsniew.

(V: 153-4)

Kaba kumno kata ka niam? Kaba ka jingsiew kuna na ka bynta ka pap ka sang baroh kan long da ka snam ki mrad, ki sim ki doh. Uwei na ki riewsnepdieng u la ioh shuh ka jingshemphang ba dei ban pyndep ia ka niam ka rukom da ki Lyngdoh. Ki Lyngdoh kin wad

"... ia mon u Blei ban wad, sohsat
Un law na rit bad khraw."

(V: 156-7)

Ka jingpyndep ia ka mon U Blei ka la neh bun spah snem (V: 158-9). Lehse dei ia kane ka por ba la kren hapdeng jong ngi kum ka Aiom ksiar. Hynrei namar ka jingtrei ka Pap kaba la par sha ki thynriew jong ki Lyngdoh ruh, ka Aiom ksiar kam shym neh slem. Shen shen ki Lyngdoh ki hap ha ka Lim ka Brai kat haduh bym kup shuh ka shat ka kheif. Na kane la mih sa ki blei bym dei U Blei kiba ki briew ki wad ban rap ban shan ia ki. Kane ha ka jaka ba kan pynsuk, ka la pynkylla khongpong pynban ia ka mane Blei sha ka mane ksuid. Ha kum kane ka jinglong, u ksuid u khrei u la nang ioh kabu ban kyrñiom iu briew da ka jingpang bad jingjynjar ba laiphew jait. U briew, ha la ka liang, ban pyllait ia lade na kine u nang pynjur ka khan sbai, ka shat pylleng, ka kñia syiar, hynrei kine baroh kim kup. Baroh ki kyrtoh lyndet haduh ba la dum thlip ka mut ka pyrkhath, la sah sa tang ka lyngngoh suda. Nang lyngngoh nang khan, nang khan nang pang, nang pang nang duk, nang duk nang jynjar. Khatduh ki wad iu Blei. Ki pyrta shnong sharum shaneng "Jingshai, Jingshai!" Ha ka jingpyrta blaw ba kum kane, U Blei u sngew synei, kumta u pynpaw ia lade lyngba ka Leilieh bad Pyrthat bad u ai jingshai ha ki.

Leilieh ka ba iu briew syrngiew jingshai
Na suiñ. Pyrthat ha shnong ha thaw
Baroh ki kseh tymmen u thang; ka rhem
Ka ding, nangta ki rah symbai sha iing.

(V: 205-8)

U Blei kumba ka paw na ka poim u kren bad pynpaw ia lade lyngba u slap, ka lyer, u pyrthat bad leilieh kumba long U Blei jong ki Hebru (Jer. 10:13). Ba U Blei u pynpaw ia lade ka jingdum jinglynggoh ka duh noh. Mynta, ong u nongthoh, ki briew ki kmen ba la wan ruh sa ka jingshai ka Sngi. Kumta ki pyrta

* “Ka Sngi, ka Sngi!”

Pyrta uwei, “Jingshai, Jingshai!”

(V:230-1)

U Blei u isynei shuh shuh iu briew bu ngat ha pang, ha duk bad jynjar. Kawei na ki lad ban lait na ka jingpang ka long da kaba bam kham khyndiat, ym da kaba bam seh. Ban lait na ka duk dei ban lait na ka jingpang, ban lait na ka jynjar dei ban lait na ka jingpang bad jingduk. Ka jinglait na kine ka pynim slem. U Blei uba tip lut ia kine. u bthah, namarkata

“Ba kin im slem to bthah kin shet

Shi shier mynstep, shi shier mynmiet”

(V: 243-4)

Hynrei u Jom uba nang sngap siar ia kaei ba u angel U Blei u bthah ha u Masi, um lah shah ban iohi ba don ka jingpyllait iu briew, kumta u shoh tyndep ia u masi ban pynpyrdet ia kata ka khubor. U masi u ai ia ka khubor pyrdet. U Blei pat uba nang iohi ia kane u la sngewsih. Kumta

U slap u ther, erioñg

Erngit, pyrthat u tied, ka suiñ ka dum

Tang dep masi khubor pyrdet hu briew
Ban ai. Sohpet la dkut, ka Bneng ka thut;

(V:253-6)

Hynrei u briew um pei phang balei kine kiei kiei ki jia. Ki ksuid pat ruh ha la ka liang ki nang trei kham tyngoh la ki kam kumta kin ioh “bahut atcha nu Jom Rekha.” (V: 297)

Na baroh kaba la kdew sha khmat, i kumba ka bor u ksuid ka thom naphang bad ka jop pyrthei. Shisha u briew hi da lade un ym lah da lei lei ia u ksuid namar ba kata ka jinghap kaba nyngkong ka la buh ha u briew ia ka jinglong ba hap na kaba un ym lah lait shuh lano lano ruh lymda ka bor u Blei hi ka knieh kyntset ia u. Ha ka jingtrei donbor u ksuid u khrei

U briew u klet

Shano un phet. La kdang, la pang, la nang
Ne stad; bynrriew dorbar phohsniew u lum.

(V: 301-3)

Ka khubor na kine ki dorbar phohsniew ka long ba

Pyrthei kan sniew!

(V: 312)

Hynrei u Blei sa shisien pat u isynei iu briew. Kumta u ‘pynphohbha’ ia uwei u khynnah. (U Blei u ju kren ha ki briew da ka jingphohsniew e.g., u Daniel). Une u khynnah u iohi

“Uwei u briew ha jingphohbha jong nga
U ba jingshai. Ki ksuid kin sah, u Jom
Un jah. Kynrum kynram kan kam la nam
Ha sla pyrthei.”

...

“Ym slem ki snem

U ong, "Kynrum kynram ba kan jyllei
Ha snieh pyrthei. Hadien kitei nongjop
Un paw ia briew ban pyllait mraw. Un iuh
Iu ksuid u khrei kat kum hukum u Blei."

(V: 322-5, 328-32)

Kane ka 'jingphohbha' ka ai ka jingkyrmen ha ki briew ba u
Blei hi un ym ieh, hynrei un thaw ka lad ban pyllait ia u na ki tyrsim
u Jom bad ki paidbah ksuid. U nongthoh u pynkut ia ka poim da kaba
ong

Nongjop lano un paw? Bynriew u ap.

(V: 508)

Kaba ap iu nongjop ka pynkynmaw ia ki jingiathuhlypa ha ka
Bible: Old Testament ba u nongjop un wan (Is. 9:1-7), ka pynkynmaw
ruh ia ka pharshi lyngba ka khanapateng shaphang u Synriang u khun
ka Lisan theisotti u ban long uta u nongjop nongpyllait uba ka Niam
Khasi ka ap.

Ka Niam Khasi ka dei ka niam ap jutang. Ka jutang ka long ba
u Blei un phah ia uta u Synriang, ka kyrteng kaba la batai ka mut uba
khuid uba tlem khlem jingthoh bria ban long u nongpyllait u ban iuh
iu ksuid u khrei.

Hapdeng ki Khasi Pnar ba la long Khristan une u Synriang u
long ka kular ba la pyndep ha ka jingim, jingiap bad jingmihpat u
Khrist Jisu. Ha ki bym pat long Khristan imat don ka jingbymshai
bha. Don kiba iathuh ba u Synriang u la wan bad ba dei ma u uba la
seng ia lai tylli ki niam ki rukom kiba donkam: Ka Jer ka Thoh, ka
Lam Jutang haba kyntiew kurim, bad ka Niam Thang kyntiuh naduh
kaba khar shyieng haduh kaba thep ia ki ha ka Mawbah. Don pat kiba
ngeit ba haba uno uno u briew u iap, kata ka jingiap ka dei ka
jingwanshaw u Synriang, hynrei dang don pat ruh kito kiba dang shu

iai ap.

Ka Burom Ba La Jah kaba i kum ka poim shaphang ki ksuid
ki khrei, ha ka jingshisha ka dei ka poim shaphang u briew ha ka
jingiadei bad kine ki bor ba la kdew haneng. Ka poim ka pynkyrtiang
dien ia ki nongpule na ka liang ka por. Ka rah ia ngi sha kata ka juk ki
Hynniew Trep. Ka jingilan ka por ka long naduh ki Hynniew Trep
haduh ha ka ia ba la kular ia u Nongjop. Hynrei ki kam ba la kdew
kim shym long kiba shisha tang haduh kata ka por ha ka mynnor,
hynrei ki long kiba shisha haduh ha ka mynta hi.